

Minijature o savremenom filmu

O (NE)PRIRODNOSTI

Pavle Levi

Bog neće pomoći (Hana Jušić, 2025) je igrani film smešten u dalmatinski krš gde se početkom dvadesetog veka, sasvim neočekivano, pojavljuje čileanka Teresa i unosi nemir u lokalnu pastirsku zajednicu.

Mirotvorac (Ivan Ramljak, 2025) je arhivski dokumentarac koji se bavi ubistvom načelnika osiječke policije, Josipa Reihl-Kira, 1991. godine, na početku rata u Hrvatskoj.

Dva, sadržajno i stilski, vrlo različita filma. A oba, svaki na svoj način, odlučno odbijaju da društvene i ideološke parametre stvarnosti koju prikazuju - patrijarhat u prvom, nacionalizam u drugom slučaju - prihvate kao "prirodne."¹

Bog neće pomoći u ruralnom ambijentu kombinuje elemente realističkog i modernističkog proseada, evocirajući neke od najznačajnijih dometa post-neorealizma. Potrebu za obrazovanjem i progresom u najzabitijim krajevima Italije svojevremeno su, na slično nedvosmislen a nepamfletski način, obradjivali (kasni) Roselini, Pazolini, Olmi i - ovde nezaobilazni - braća Tavijani (*Padre Padrone*, 1977).² No, Jušić problematici duboko ukorenjenog patrijarhata na našem podneblju (je li reč o početku dvadesetog veka ili današnjem dobu?) jasno pristupa iz perspektive *ženske emancipacije* u kontekstu nepodnošljive, sveprisutne mizoginije. Teresa je vredan feministički pandan Strancu iz Pazolinijeve *Teoreme* (1968).

Prisustvo mita, naivne umetnosti, magije i autohtonih oblika duhovnosti, u bitnoj meri određuje ne samo sadržaj, već i poetiku – pa time i politiku - čitavog filma. Autorica svoju poziciju uspostavlja *organski*: njena feministička vizura potiče iznutra, iz samog sveta koji je prikazan, ali se *proteže s onu stranu kako realnosti tako i realizma*, prkoseći, osporavajući i remeteći "prirodnost" patrijarhalnog poretka.

¹ Kako kaže Rolan Bart: "Prirodno nikad nije svojstvo fizičke Prirode; ono je alibi kojim se razmeće društvena većina: prirodno je ono što je ozakonjeno." *Roland Bart po Rolanu Bartu* (Novi Sad: Svetovi, 1992), 130.

² O ovome je pronicljivo pisao P. Adams Sitney u knjizi *Vital Crises in Italian Cinema: Iconography, Stylistics, Politics* (New York: Oxford University Press, 2013)

Na tom planu, posebno je zanimljiv način na koji *Bog neće pomoći* istražuje nesvakidašnje mogućnosti vizuelne komunikacije, preciznije, komunikacije mentalnim slikama, imaginacijom. U okviru priče koja jasno počiva na jezičkoj barijeri (hrvatski - španski) i opštem nerazumevanju medju likovima, oni protagonisti *koji treba* (Teresa i Milena, Teresa i Ilija) *i kada treba* - ipak se *vrlo dobro razumeju*. U tu svrhu, Jušić maštovito uvodi kružni švenk kao inter-subjektivnu filmsku formu: kao izraz direktne komunikacije onim što je Žil Delez svojevremeno nazvao *plutajuća slika-misao*.³

Politika Ramljakovog ostvarenja izvire već iz njegove arhivski zasnovane, kolažne forme. *Mirotvorac* nije film koji iz današnje perspektive rekonstruiše istorijsku stvarnost (političko ubistvo čoveka koji se u Hrvatskoj/Jugoslaviji, u danima kada je rat počinjao, trudio da očuva mir). Daleko više, to je film koji *proizvodnju ideologizovane stvarnosti rekonstruiše u istorijskom prezentu*.

Ramljak svoj montažni metod razvija s preciznošću i inventivnošću na kojima bi mu pozavideo majstor *found footage* filma, Bruce Conner. (Slično *Mirotvorcu*, koji kolaž o društveno-ekonomskoj i političkoj situaciji u Hrvatskoj početkom 90-ih razvija oko ubistva Reihl-Kira, Connerov čuveni *Report* (1967) kao polaznu tačku za svoju kritiku američkog društva krajem 60-ih godina uzima atentat na Džona Kenedija.) Autor istražuje - i efektno raskrinkava - proces *insceniranja* medjuetničke netrpeljivosti, koji leži u

³ Žil Delez, *Film 2: Slika-vreme* (Beograd: Filmski centar Srbije, 2010), 96-106.

temelju nasilnog raspada socijalističke Jugoslavije. Nasuprot danas široko rasprostranjenim, normativizovanim tvrdnjama, *Mirotvorac* ukazuje da u toj mržnji nije bilo ničeg “prirodnog” ili “vekovnog,” a u tim izlivima nasilja ničeg “spontanog” ili “neizbežnog.”⁴

Ispisana jezikom pokretnih slika, pouka *Mirotvorca* glasi: *U Jugoslaviji na početku poslednje decenije 20. veka, medjuetnička netrpeljivost bila je isto toliko “prirodna” kao i sneg na televizijskom ekranu!*

⁴ Više o ovoj problematici u: Pavle Levi, “Objašnjenje mržnje, ozakonjenje mržnje”, *Raspad Jugoslavije na filmu* (Beograd: XX vek, 2009), 165-201.